

Η γεωγραφία και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα, η θέση και οι προοπτικές της Περιφέρειας Θεσσαλίας

Δρ. Σεραφείμ Πολύζος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
spolyzos@uth.gr

Δρ. Γιάννης Σαρατσης

Διδάσκων, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
saratsis@uth.gr

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό περιγράφονται και αξιολογούνται βασικά στοιχεία και τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα, όπως η εξέλιξη των τουριστικών αφίξεων, η προέλευση των τουριστών ανά χώρα προέλευσης, η συνεισφορά του τουριστικού στην εθνική και τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον, αναλύεται η γεωγραφική κατανομή του τουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και ζητήματα όπως η εποχική κατανομή της τουριστικής ζήτησης, η θέση της Ελλάδας στο διεθνή τουριστικό ανταγωνισμό και τον τουριστικό χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη, εξετάζεται η μορφή του τουρισμού στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και τα χαρακτηριστικά των επιμέρους περιοχών. Η ανάλυση των δεδομένων οδηγεί στην εξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων για την εξέλιξη του τουρισμού τόσο στο εθνικό, όσο και στο επίπεδο της Περιφέρειας Θεσσαλίας και τη διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού κλάδου, ο οποίος αποτελεί έναν από τους βασικούς «πυλώνες» της ελληνικής οικονομίας.

Εισαγωγή

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της Μεσογείου, αλλά και παγκοσμίως λαμβανομένων υπόψη των πληθυσμιακών μεγεθών. Ο τουρισμός αποτελεί για την οικονομία της χώρας έναν από τους πιο δυναμικούς παραγωγικούς τομείς, με σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της κοινωνικής και οικονομικής δομής των τουριστικών περιοχών της (Πολύζος 2002). Ειδικότερα, μετά τη δεκαετία του '50, οι τουριστικές αφίξεις εμφάνισαν μια ταχεία και σταθερή αύξηση, εξέλιξη που είχε ως αποτέλεσμα να καταστεί ο τουρισμός η βάση της εθνικής οικονομίας (Polyzos and Sdrolias 2006).

Ο τουρισμός, ως οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας, αφού συμμετέχει σε αυτό σε ποσοστό μεγαλύτερο του 15%, βοηθά στη βελτίωση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών με εισαγωγή συναλλάγματος που υπερβαίνει τα 9 δισεκατομμύρια € ετησίως. Επίσης, βοηθά σημαντικά στην ενίσχυση της απασχόλησης και στην περιφερειακή ανάπτυξη. Για την επίδραση του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη, καθοριστικό ρόλο παίζει η γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας, καθώς και άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με τη δομή της τοπικής οικονομίας, το χρόνο παραμονής των τουριστών, το επίπεδο τουριστικής κατανάλωσης κ.λ.π. (Πολύζος, 2002; Ανδριώτης, 2005).

Ο τουρισμός αποτελεί ένα φαινόμενο με ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό ενδιαφέρον, με θεαματική δυναμική τα τελευταία 40 χρόνια, και μεγέθη που διαρκώς αυξάνονται ως αποτέλεσμα κυρίως της βελτίωσης του επιπέδου ευημερίας των λαών, της αύξησης του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου και της εξέλιξης των μεταφορικών μέσων. Με το χρόνο, ο τουρισμός αλλάζει

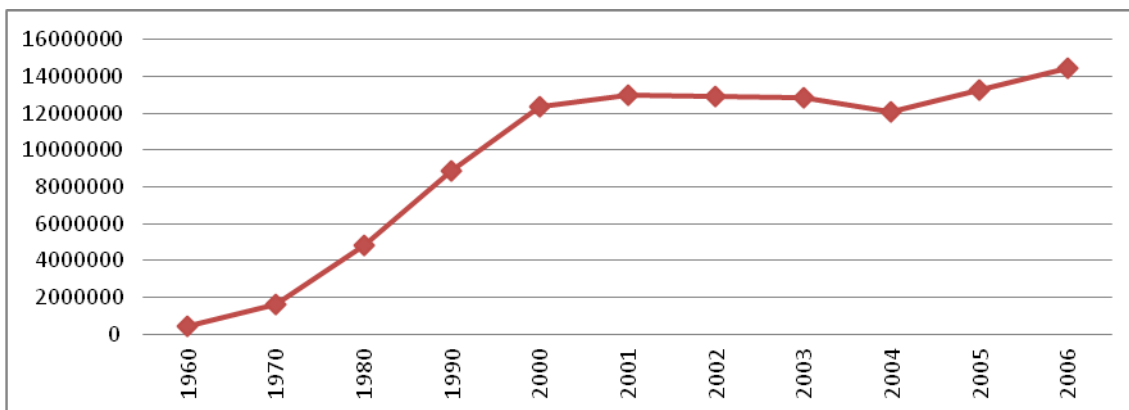
μορφή και ένταση, συνεχώς εξελίσσεται και διαφοροποιείται ευρισκόμενος σε στενή αλληλεξάρτηση με την οικονομική ανάπτυξη, τις τεχνολογικές εξελίξεις και τα ισχύοντα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα (Polyzos et al. 2007; Τσάρτας, 2010; Πολύζος, 2011).

Υπό μια ευρύτερη θεώρηση, ο τουρισμός δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας ξεχωριστός συμβατικός οικονομικός τομέας, αλλά είναι ένα σύμπλεγμα αλληλένδετων οικονομικών τομέων ή δραστηριοτήτων που συμμετέχουν στην παραγωγή του τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον, βρίσκεται υπό την επίδραση πολλών μεταβλητών και απρόβλεπτων ή ανεξέλεγκτων παραγόντων, που μπορούν να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν το μέγεθος της τουριστικής κίνησης σε κάθε περιοχή. Ως ένας αναπτυγμένος τουριστικός προορισμός σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, η Ελλάδα δέχεται τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης και της ωρίμανσης της τουριστικής αγοράς (Polyzos and Sdrolias, 2006).

Η εξέλιξη των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα

Θα εξεταστεί αρχικά η εθνική προέλευση των τουριστών στην Ελλάδα τα τελευταία 50 χρόνια και η εξέλιξη των αντίστοιχων μεγεθών. Μετά τη δεκαετία του '50, παρατηρήθηκαν πολύ σημαντικές στα μεγέθη των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα την ανάλογη μεταβολή της σημασίας του τουρισμού ως δραστηριότητας για την οικονομική και την περιφερειακή ανάπτυξη.

Στο Διάγραμμα 1 εμφανίζεται η εξέλιξη των συνολικών τουριστικών αφίξεων των αλλοδαπών στην Ελλάδα μετά το 1960. Παρατηρείται μια ραγδαία αύξηση των μεγεθών των συνολικών αφίξεων, γεγονός που αναδεικνύει την ανάλογη μεταβολή του τουρισμού για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, από 399.438 που ήταν οι αφίξεις το έτος 1960, το έτος 1970 έφτασαν τις 1.609.210, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 303%. Και η αύξηση αυτή συνεχίστηκε και τις επόμενες δεκαετίες: 200% περίπου από το 1970 έως το 1980, 85% περίπου από το 1980 έως το 1990 και 40% περίπου από το 1990 έως το 2000.

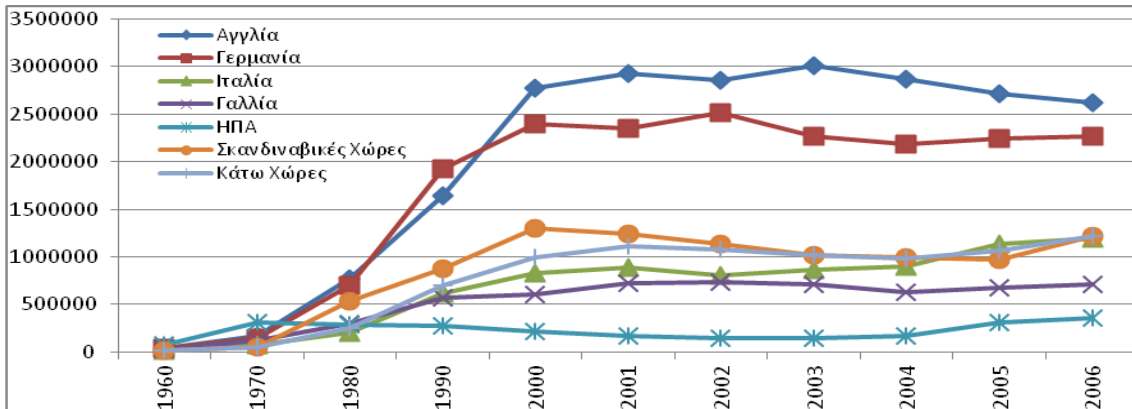

Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη των συνολικών αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα την περίοδο 1960-2006

Πηγή: Στατιστικές Επετηρίδες Τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Αναφορικά με την προέλευση των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα, η πλειονότητά τους για ολόκληρη την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, όπως εμφανίζεται στο Διάγραμμα 2, είναι Βρετανοί και Γερμανοί. Ακολουθούν οι Ιταλοί, οι Σκανδιναβοί και οι κάτοικοι των Κάτω Χωρών, ενώ αρκετά σημαντικός είναι ο αριθμός των Γάλλων επισκεπτών. Αξιοσημείωτη είναι η φθίνουσα μεταβολή που παρουσίασε ο αριθμός των επισκεπτών με προέλευση τις χώρες της Β. Αμερικής κατά την περίοδο από το 1970 έως το 2000, ο οποίος κατά την εκτίμησή μας

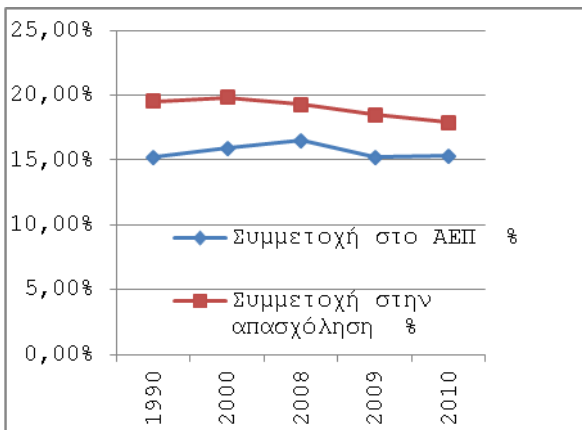
οφείλεται κυρίως σε πολιτικούς παράγοντες. Μετά το 2001 ο αριθμός των εν λόγω επισκεπτών αυξήθηκε, χωρίς όμως να υπερβαίνει σημαντικά τα επίπεδα της δεκαετίας του '70.

Διάγραμμα 2: Η εξέλιξη των συνολικών αφίξεων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης

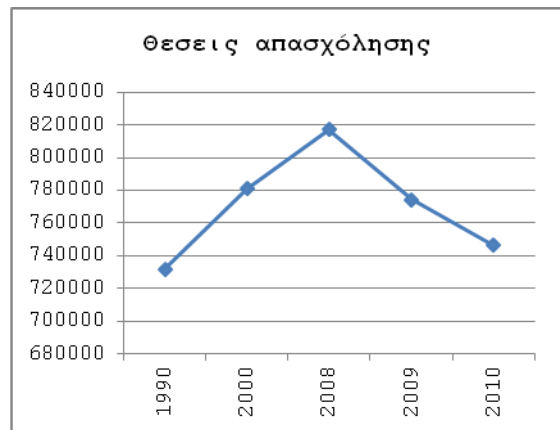
Πηγή: Στατιστικές Επετηρίδες Τουρισμού, ιδία επεξεργασία

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας προκύπτει εμφανώς από μια θεώρηση του Διαγράμματος 3. Ο τουρισμός τις τελευταίες δεκαετίες αποτέλεσε για την Ελλάδα έναν από τους σημαντικότερους παραγωγικούς κλάδους με τη δημιουργία εισοδήματος και απασχόλησης. Η συμμετοχή του στο ΑΕΠ είναι σταθερά μεγαλύτερη από 15%, ενώ κατά περιόδους έχει υπερβεί το 18%. Είναι άξιο παρατήρησης ότι η οικονομική κρίση της χώρας δεν επηρέασε τη συμβολή του κλάδου στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, κάτι που εκτιμούμε ότι οφείλεται στο γεγονός ότι η οικονομική κρίση αποτελεί ένα «εσωτερικό» φαινόμενο της χώρας, με μικρή επίδραση στην εξωτερική τουριστική ζήτηση.

Διάγραμμα 3: Η συμβολή του τουρισμού σε ΑΕΠ, απασχόληση

Πηγή: ΣΕΤΕ (2010), Στατιστικές Επετηρίδες Τουρισμού, ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 4: Η συμβολή του τουρισμού στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης

Πηγή: ΣΕΤΕ (2010), Στατιστικές Επετηρίδες Τουρισμού, ιδία επεξεργασία

Η σημασία του τουρισμού για την αύξηση της απασχόλησης και την υπέρβαση των κοινωνικών προβλημάτων από την αύξηση της ανεργίας κατά την τρέχουσα περίοδο είναι σημαντική. Δεδομένου ότι, ο τουρισμός οικονομική δραστηριότητα έντασης εργασίας, όπως προκύπτει από τα Διαγράμματα 3 και 4, το 20% της απασχόλησης στην Ελλάδα αφορά τον τουριστικό τομέα. Συγκεκριμένα, το έτος 2010, η συνολική απασχόληση

στην τουριστική οικονομία (746.200 θέσεις εργασίας) αντιστοιχεί στο 17,9% των απασχολουμένων, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου για λογαριασμό του ΣΕΤΕ (ΣΕΤΕ, 2010b), υπάρχει δυνατότητα αύξησης της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία τουλάχιστον κατά 360.000 άτομα μέχρι το 2019. Η προοπτική αυτή είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρα, δεδομένου ότι μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στη μείωση της ανεργίας που αποτελεί ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Σύμφωνα με κάποιες άλλες εκτιμήσεις του World Travel and Tourism Council (WTTC, 2012) η συνολική επίδραση του τουρισμού στην απασχόληση, που δημιουργήσε περίπου 758.500 θέσεις το έτος 2011, μπορεί να αυξηθεί κατά ποσοστό περίπου 2,7% ανά έτος, ώστε να δημιουργήσει 966.000 θέσεις απασχόλησης το έτος 2021, ένας αριθμός που αντιστοιχεί στο 22,1% της συνολικής απασχόλησης.

Εκτός των θετικών επιδράσεων του τουρισμού στην οικονομία, που προηγουμένως περιγράφηκαν θα πρέπει ιδιαίτερα να επισημανθεί η συμβολή του στη διαμόρφωση του εμπορικού ισοζυγίου. Ειδικότερα για την Ελλάδα την τρέχουσα περίοδο η κάλυψη του ελλείμματος και ο υποσκελισμός του εμπορικού ισοζυγίου παίζει καθοριστικό ρόλο για την έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση. Όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 5, η συμβολή του τουρισμού είναι σημαντική για τη μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, αλλά για το έτος 2009 μειώνεται ως ποσοστό, λόγω της μεγάλης αύξησης του συνολικού ελλείμματος.

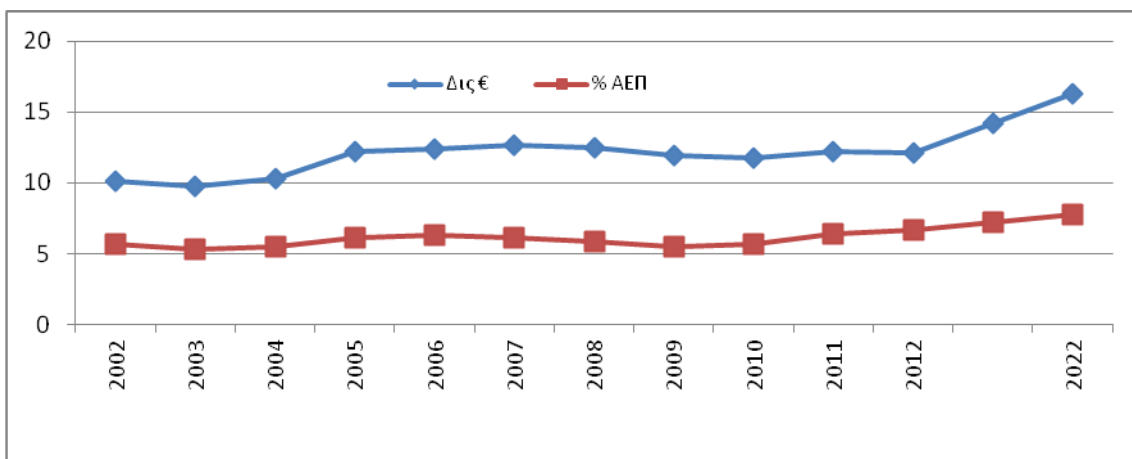

Διάγραμμα 5: Η συμβολή του τουρισμού στο εμπορικό ισοζύγιο

Πηγή: ΣΕΤΕ (2010), Στατιστικές Επετηρίδες Τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Αναφορικά με την αλληλεξάρτηση του τουρισμού με τους άλλους παραγωγικούς κλάδους, υπολογίζεται ότι η τουριστική κατανάλωση επηρεάζει το 60% των κλάδων της ελληνικής οικονομίας, ενώ ο τουριστικός πολλαπλασιαστής εκτιμάται σε 2,184. Αυτό σημαίνει ότι, για κάθε € τουριστικής κατανάλωσης δημιουργείται υπερδιπλάσια δευτερογενής κατανάλωση στην υπόλοιπη οικονομία με ευνοήτες τις αλυσιδωτές μεταβολές που μπορούν να προκληθούν στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.

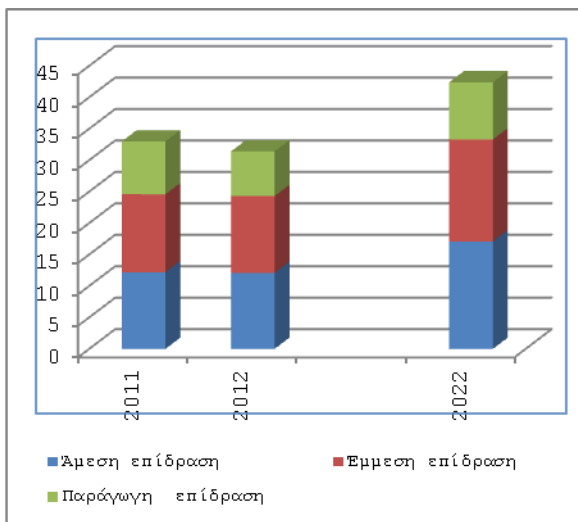
Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι η ελληνική οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά τον ελληνικό τουρισμό. Μετά το έτος 2010 εμφανίζεται θετική μεταβολή στις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών, κάτι που οφείλεται στην αύξηση των επισκεπτών που προέρχονται κυρίως από τη Ρωσία και το Ισραήλ, γεγονός που επέδρασε θετικά στη μεταβολή των εσόδων. Παρά όμως τα σημεία ανάκαμψης στον αριθμό των τουριστικών αφίξεων, αποτελεί αρνητική εξέλιξη για τρεις επιδράσεις του τουρισμού στην ελληνική οικονομία η μείωση της μέσης κατά κεφαλή τουριστικής δαπάνης, η οποία από 730 € που ήταν το 2008 μειώθηκε σε 640 € το 2010.

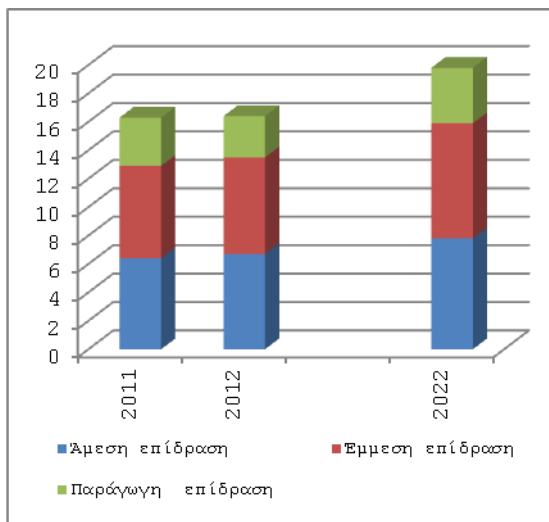
Διάγραμμα 6: Άμεση συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας
 Πηγή: WTTC (2012), *ιδία επεξεργασία*

Αναφορικά με τις προοπτικές του ελληνικού τουρισμού, σύμφωνα με σχετική μελέτη αυτές προδιαγράφονται θετικές για την επόμενη δεκαετία, λαμβανομένου υπόψη ότι ο παγκόσμιος τουρισμός συνεχίζει να αυξάνεται (McKinsey and Company, 2011). Στη μελέτη αυτή αναφέρονται δυνατότητες σημαντικής αύξησης τόσο των εσόδων, όσο και της απασχόλησης στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα της τουριστικής ανάκαμψης.

Θετικές προοπτικές για τον ελληνικό τουρισμό αναφέρονται και στην ετήσια έκθεση για την Ελλάδα του World Travel and Tourism Council (WTTC, 2012). Συγκεκριμένα, οι εκτιμήσεις της εν λόγω μελέτης για την εξέλιξη του τουρισμού στην Ελλάδα και τη συνεισφορά του στο ΑΕΠ και την απασχόληση εμφανίζονται στα Διαγράμματα 6, 7 και 8. Προβλέπεται ότι, παρά την εμφανιζόμενη μείωση στην τελευταία διετία -- η συνεισφορά στο ΑΕΠ μπορεί να αυξηθεί στο 3,3% κατ' έτος για να φθάσει τα 42,2 δις € το έτος 2022 (ποσοστό 19,8% του ΑΕΠ), από 32,2 δις € που ήταν το έτος 2012 (ποσοστό 16,5% του ΑΕΠ), λόγω της αύξησης του διεθνούς τουρισμού.

Διάγραμμα 7: Η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας (δις €)
 Πηγή: WTTC (2012), *ιδία επεξεργασία*

Διάγραμμα 8: Η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας (% ΑΕΠ)
 Πηγή: WTTC (2012), *ιδία επεξεργασία*

Θα δείξουμε στη συνέχεια ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία της τουριστικής δραστηριότητας στην Ελλάδα τα τρία τελευταία χρόνια, τα οποία είναι ενδεικτικά της συμβολής του στην ανάπτυξη της χώρας. Στον

Πίνακα 1 παρατηρούμε τη συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της χώρας δια μέσου της συνεισφοράς του στη διαμόρφωση του ΑΕΠ και της απασχόλησης που παράγει. Παρατηρούμε επίσης τις χωρικές συγκεντρώσεις σε ορισμένα περιοχές της χώρας, κάτι που οφείλεται στο είδος του τουρισμού της χώρας, την άναρχη γεωγραφική ανάπτυξή του και τον προσανατολισμό του στις παράκτιες περιοχές. Επίσης, στον Πίνακα 1 διακρίνουμε τα ποσοστά συμμετοχής του τουρισμού της Ελλάδας στα ευρωπαϊκά και παγκόσμια ποσοστά, καθώς επίσης τις ξενοδοχειακές υποδομές της χώρας. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι ο αριθμός των κλινών που διαθέτει η χώρα κρίνεται ως υπερβολικός και οφείλεται κυρίως στην εποχικότητα του τουριστικού φαινομένου, για το οποίο θα γίνει αναφορά στη συνέχεια.

Κρίνεται απαραίτητο να γίνει αναφορά, πέραν των θετικών που είναι κυρίως οικονομικές και αφορούν την αύξηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης, στις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού. Οι επιδράσεις αυτές συνδέονται κυρίως με την άναρχη και απρογραμματιστή «έκρηξη» του φαινομένου που έλαβε χώρα στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως η εποχικότητα, η γεωγραφική ανισοκατανομή, ο κορεσμός και η υποβάθμιση ορισμένων παράκτιων και νησιωτικών περιοχών, η μονοκαλλιέργεια τουριστικού προϊόντος, αποτελούν παράγοντες με αρνητική επίδραση στο περιβάλλον και την οικονομία της χώρας.

Η μεγιστοποίηση των «καθάρων» συνολικών επιδράσεων του τουρισμού στην οικονομία και το περιβάλλον επιβάλλει την αλλαγή ορισμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν τον τουρισμό στην Ελλάδα, ώστε να επιτύχει τη διατήρηση και την αύξηση του μεριδίου που κατέχει στη διεθνή τουριστική αγορά.

Πίνακας 1: Βασικά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού

Μεγέθη / έτος Main sizes / Year	2009	2010	2011
Συμμετοχή στο ΑΕΠ (%) Contribution to GDP	15.2	15.3	16.5
Συμμετοχή στην απασχόληση (%) Contribution to Employment	18.5	17.9	18.4
Απασχόληση Employment	774.200	746.200	750.300
Ταξιδιωτικές εισπράξεις (δισ €) International tourism receipts, (bi. €)	10.4	9.6	10.5
Διεθνείς τουριστικές αφίξεις (εκατ.) International tourist arrivals (mi.)	14.9	15	16.4
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη (€) Average per capita tourism expenditure	697	640	639
Μερίδιο ευρωπαϊκής αγοράς (%) European market share	3.2	3.5	3.3
Μερίδιο παγκόσμιας αγοράς (%) World market share	1.7	1.6	1.7
Συγκέντρωση προσφοράς ξενοδοχείων Concentration of Hotels supply	52% of beds in Crete, Dodecanese and Macedonia	66% of beds in Crete, Dodecanese, Macedonia and Central Greece	66% of beds in Crete, Dodecanese, Macedonia and Central Greece
Ξενοδοχειακή υποδομή (hotels) Hotel capacity	9.559	9.732	9.648

Πηγή: ΣΕΤΕ (2010), ΣΕΤΕ (2011), ΣΕΤΕ (2012)

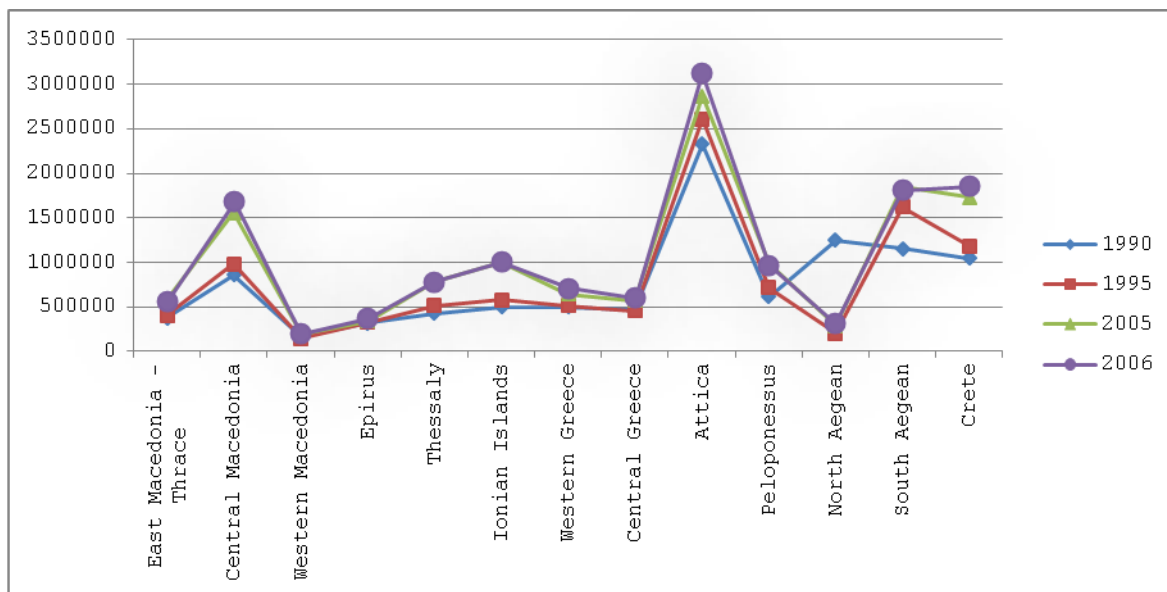
Ως βασικές μεταβολές μπορούν να αναφερθούν η διεύρυνση της εποχικής και γεωγραφικής «στενότητας» του τουρισμού της χώρας, σε συνδυασμό με την διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Το πρότυπο του μαζικού τουρισμού που βασίζεται στην προσφορά «ήλιου και θάλασσας» τη θερινή περίοδο και συμπληρωματικά αρχαιολογικών χώρων, έχει πλέον φθάσει στα όρια του κορεσμού και θα πρέπει να μεταβληθεί (Τσάρτας

2010). Η ανάδειξη και ενίσχυση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα βοηθήσει στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου, στην ομαλότερη γεωγραφική διασπορά των τουριστικών επισκεπτών, στη μείωση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιδράσεων, στην περιφερειακή ανάπτυξη και εν τέλει στη μεγιστοποίηση της συμβολής του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η Γεωγραφία του τουρισμού στην Ελλάδα

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, ένα από τα «αρνητικά» χαρακτηριστικά της γενικότερης εξέλιξης του τουρισμού στην Ελλάδα, είναι η άναρχη ανάπτυξή του. Υπό την όρο αυτό εννοούμε την άνιση γεωγραφική κατανομή των επισκεπτών στις τουριστικές περιοχές της χώρας, με αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε ορισμένες περιοχές, οι οποίες εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στις ακτές και τα νησιά και πολύ λιγότερο στην ενδοχώρα.

Πιο συγκεκριμένα, όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 9, ο μεγαλύτερος αριθμός των τουριστών συγκεντρώνεται στο Νότιο Αιγαίο (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα), την Κρήτη, τα Ιόνια Νησιά, την Κεντρική Μακεδονία και την Αττική. Διαφορετικά, η συγκέντρωση παρουσιάζεται στα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, δηλαδή σε νησιωτικές ακτές, είτε στις μητροπολιτικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ακολουθούν ως προς την τουριστική «ελκυστικότητα» η Πελοπόννησος, η Θεσσαλία και η Δυτική Ελλάδα με σχετικά μικρές διαφορές ως προς τον αριθμό των αφίξεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών που δέχονται. Στις επόμενες θέσεις της κατάταξης βρίσκονται οι Περιφέρειες της Στ. Ελλάδας, της Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης, της Ηπείρου και του Βορείου Αιγαίου, ενώ η Δυτ. Μακεδονία βρίσκεται στην τελευταία θέση.

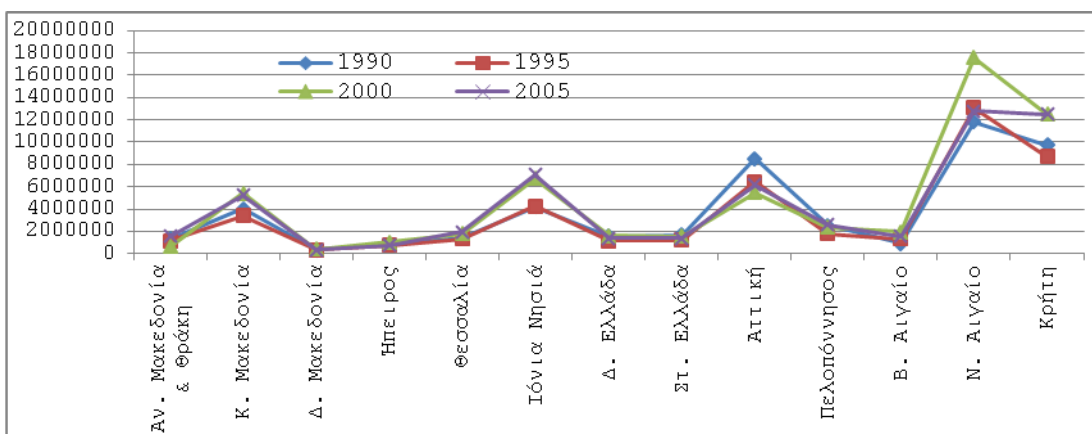

Διάγραμμα 9: Αριθμός αφίξεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών ανά Περιφέρεια

Πηγή: Στατιστικές επετηρίδες Τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Ένας καλύτερος τρόπος απεικόνισης της τουριστικής ελκυστικότητας κάθε Περιφέρειας επιτυγχάνεται μέσω του αριθμού των διανυκτερεύσεων. Στο Διάγραμμα 10 εμφανίζεται ο αριθμός των ετήσιων διανυκτερεύσεων στις Περιφέρειες της Ελλάδας, σύμφωνα με το οποίο το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη, τα νησιά του Ιονίου, η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία έρχονται πρώτες στην κατάταξη, ακολουθεί η Πελοπόννησος, οι Περιφέρειες Θεσσαλίας, Β. Αιγαίου, Αν. Μακεδονίας και Θράκης, Δ. Ελλάδας, Στ.

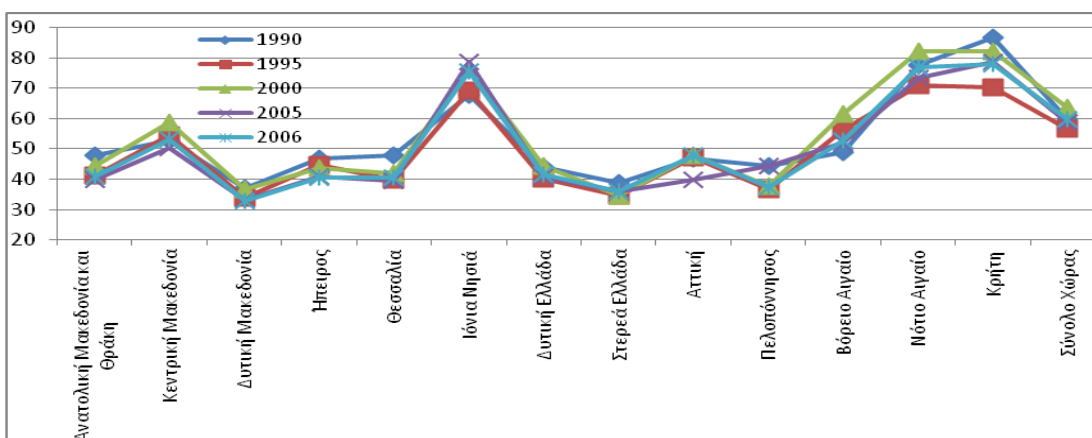
Ελλάδας και στη συνέχεια η Ήπειρος και η Δ. Μακεδονία, που έρχονται ξανά τελευταίες στην κατάταξη.

Διάγραμμα 10: Αριθμός διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών ανά Περιφέρεια

Πηγή: Στατιστικές εφημερίδες Τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Μοναδική εξαίρεση αλλαγής στην ιεραρχία είναι η περίπτωση της Αττικής, η οποία ενώ έρχεται πρώτη σε αφίξεις τουριστών, με σχεδόν διπλάσια διαφορά από τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου και της Κρήτης, οι διανυκτερεύσεις της, αντίστροφα, είναι υποδιπλάσιες από αυτές των Κυκλάδων, των Δωδεκανήσων και της Κρήτης. Αυτό φυσικά συμβαίνει καθώς η Αττική, και κυρίως η Αθήνα, αποτελεί μεταβατικό προορισμό, που η παραμονή έχει μικρή διάρκεια και σχεδόν αποκλειστικά για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται απαραίτητο για την επίσκεψη των βασικών αρχαιολογικών χώρων της πρωτεύουσας, ενώ επίσης αποτελεί και τον κύριο συγκοινωνιακό κόμβο της χώρας. Όσον αφορά στην πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανά Περιφέρεια, όπως εμφανίζεται στο Διάγραμμα 11, σε πλεονεκτικότερη θέση βρίσκονται οι Περιφέρειες που προσελκύουν το μεγαλύτερο μέρος των τουριστών. Συγκεκριμένα, η πληρότητα των ξενοδοχείων στην Κρήτη, το Ν. Αιγαίο και τα Ιόνια Νησιά ανέρχεται σε 75% περίπου και είναι οι μοναδικές περιφέρειες που το ποσοστό πληρότητας υπερβαίνει το αντίστοιχο της χώρας. Ακολουθούν οι Περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και Β. Αιγαίου με ποσοστό πληρότητας περίπου 50%, μετά έρχονται οι Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Θεσσαλίας, Ηπείρου και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με ποσοστό πληρότητας περίπου 40%.

Διάγραμμα 11: Πληρότητα καταλυμάτων ανά Περιφέρεια (%) την περίοδο 1990-2006

Πηγή: Στατιστικές εφημερίδες τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Έπονται οι Περιφέρειες Πελοποννήσου και Στερεάς Ελλάδας, ενώ για ακόμη μια φορά τελευταία έρχεται η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, στην οποία η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανέρχεται μόλις σε 32,8%. Τέλος, όσον αφορά στο μέσο όρο, δηλαδή στην πληρότητα που σημειώνεται σε επίπεδο χώρας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό δεν κινείται σε απόλυτα ικανοποιητικά επίπεδα, αφού διαχρονικά, εκτός του έτους 2000, το ποσοστό δεν έχει καταφέρει να υπερβεί το 60%. Το συμπέρασμα που προκύπτει από μια γενική θεώρηση του Διαγράμματος 11, είναι ότι για την περίοδο 1990-2006 δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των Περιφερειών της χώρας στην πληρότητα των τουριστικών καταλυμάτων.

Η εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα

Ο ελληνικός τουρισμός για αρκετές δεκαετίες στην πλειονότητα των επισκέψεων χαρακτηρίστηκε από τη «μαζικότητα» του (mass tourism) και αφορούσε στην αξιοποίηση σε ιδιαίτερα υψηλό βαθμό του προϊόντος «ήλιος και θάλασσα». Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μια «αδυναμία» του τουρισμού, αφού ως οικονομική δραστηριότητα είναι προσανατολισμένη στην παροχή τουριστικών προϊόντων που δεν μπορούν να προσφερθούν παρά μόνο κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών, με αποτέλεσμα ο ελληνικός τουρισμός να χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα. Αυτό οδηγεί σε υποαξιοποίηση των τουριστικών υποδομών ή διαφορετικά σε αυξημένο κόστος χρήσης τους.

Διάγραμμα 12: Αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα ανά μήνα (%) την περίοδο 1990-2006

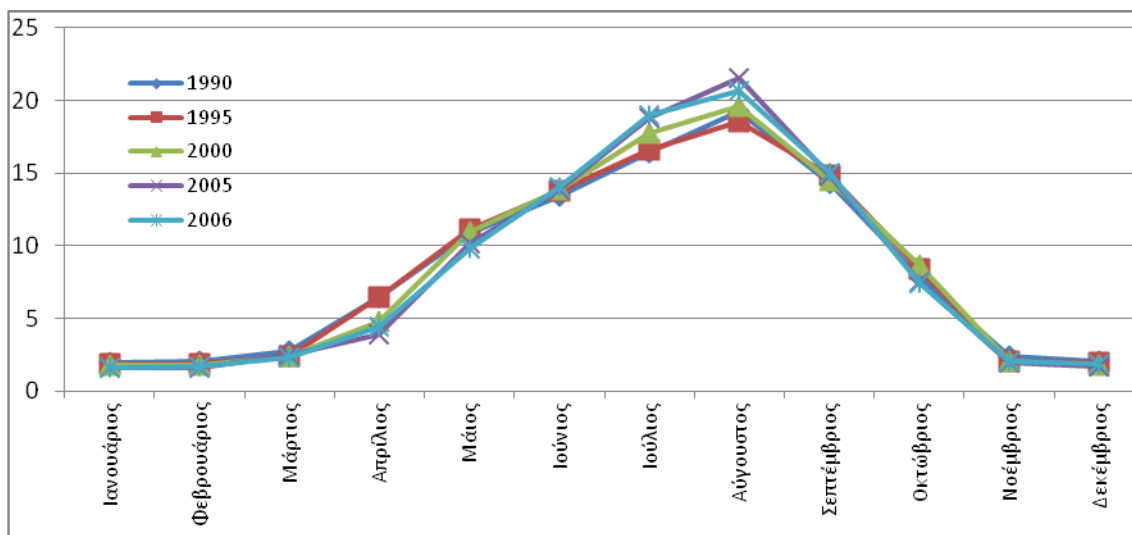
Πηγή: Στατιστικές επιτηρίδες τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 12, όπου εμφανίζεται η ποσοστιαία κατανομή στις αφίξεις των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχεία της Ελλάδας ανά μήνα, η περίοδος με την υψηλότερη συγκέντρωση τουριστών είναι από το μήνα Μάιο έως το Σεπτέμβριο. Ο μήνας Αύγουστος εμφανίζει διαχρονικά τα υψηλότερα ποσοστά αφίξεων. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να σημειώσουμε ότι η έντονη εποχικότητα των αφίξεων κατά τους καλοκαιρινούς κυρίως μήνες φαίνεται να αμβλύνεται ελαφρά από το 2005 και μετά. Έτσι, ενώ και πάλι η υψηλότερη συγκέντρωση εξακολουθεί να εντοπίζεται στην περίοδο Μαΐου - Σεπτεμβρίου, τα ποσοστά των μηνών αυτών είναι ελαφρώς πιο μειωμένα σε σχέση με το παρελθόν, και σε όφελος των υπόλοιπων (χειμερινών) μηνών του έτους.

Ανάλογη είναι η μορφή του Διαγράμματος 13, όπου εμφανίζεται η κατανομή των διανυκτερεύσεων ανά μήνα. Η κατανομή των ποσοστών των

διανυκτερεύσεων είναι παρόμοια με εκείνη των αφίξεων, με το μεγαλύτερο ποσοστό να συγκεντρώνεται στους ίδιους πέντε (5) μήνες: από Μάιο έως Σεπτέμβριο. Ο Αύγουστος είναι επίσης ο μήνας με το υψηλότερο ποσοστό διανυκτερεύσεων, ενώ και στο Διάγραμμα αυτό, από το έτος 2005 και μετά η εποχικότητα των αφίξεων εμφανίζεται να αμβλύνεται ελαφρά.

Κατά την εκτίμησή μας, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι αφίξεις που πραγματοποιούνται τους μήνες εκτός της καλοκαιρινής περιόδου αφορούν επισκέψεις χωρίς χαρακτήρα αναψυχής, αλλά επαγγελματικά ταξίδια, συνέδρια κλπ. Επίσης, πιθανόν να οφείλεται σε μια μικρή άνοδο του εγχώριου τουρισμού του Σαββατοκύριακου και όχι τουρισμό διακοπών ή άλλου είδους τουρισμό που θα απαιτούσε μεγαλύτερη των 2-3 ημερών παραμονή στη χώρα.

Διάγραμμα 13: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα ανά μήνα (%)

Πηγή: Στατιστικές επετηρίδες τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Η θέση της Ελλάδας στην παγκόσμια αγορά τουρισμού

Συγκρινόμενος σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ελληνικός τουρισμός συνεχίζει να καταγράφει ικανοποιητικές επιδόσεις σε όρους εσόδων και αριθμού αφίξεων, παρά τα σοβαρά προβλήματα που έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της χώρας. Όμως, η Ελλάδα δεν ανταγωνίζεται πλέον μόνο ορισμένους τουριστικούς προορισμούς όπως η Ιταλία και η Ισπανία. Τα τελευταία χρόνια νέοι τουριστικοί προορισμοί έχουν αναπτυχθεί, όπως για παράδειγμα η Τουρκία και η Κροατία, που προσφέρουν παρόμοιο προϊόν με την Ελλάδα (ήλιος και θάλασσα, γιότινγκ, κρουαζιέρα, κ.ά.), διεκδικώντας κατά κύριο λόγο μερίδιο από τις ίδιες τουριστικές αγορές που απευθύνεται και το ελληνικό τουριστικό προϊόν. Δηλαδή, απευθύνονται κυρίως σε τουρίστες από τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και προσπαθούν να προσελκύσουν μαζικό τουρισμό, που συνεχίζει να αποτελεί για την Ελλάδα, το μεγαλύτερο τμήμα τα τουριστικής πελατείας. Κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα των ανταγωνιστών είναι το χαμηλό κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών και δευτερευόντως, η καλή ποιότητα των υπηρεσιών.

Πίνακας 2: Οι επιδόσεις της Ελλάδας συγκριτικά με τους κυριότερους διεθνείς ανταγωνιστικούς Προορισμούς

Δείκτες Απόδοσης 2010	Ελλάδα και Ανταγωνιστές					
	Ελλάδα	Ισπανία	Κύπρος	Τουρκία	Αίγυπτος	Κροατία
Κατάταξη - Διεθνείς Αφίξεις	17 ^η	4 ^η	+50 ^η	7 ^η	18 ^η	26 ^η

Κατάταξη Έσοδα	21 ^η	2 ^η	+50 ^η	10 ^η	22 ^η	33 ^η
Διεθνείς Αφίξεις 2010 (εκατ)	15	52,7	2,2	27	14,1	9,1
% Μεταβολή αφίξεων 2000-2010	21	13,6	-18,5	181,3	176,5	71,7
Έσοδα 2010 δις \$	12,7	52,5	2,2	20,8	12,5	8,3
% μεταβολή εσόδων 2000-2010	38	75	15,8	173,7	190,7	196,4
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη ανά ταξίδι σε \$	846,7	996,2	1000	770,4	886,5	912,1
Μερίδιο αγοράς παγκόσμια σε αφίξεις	1,6%	5,6%	0,2%	2,9%	1,5%	1%
Μερίδιο Αγοράς παγκόσμια σε έσοδα	1,4%	5,7%	0,2%	2,3%	1,4%	0,9%

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., UNWTO, World Economic Forum

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO), η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας το 2010 ήταν σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, δεδομένης και της σημαντικής ανόδου άλλων ανταγωνιστικών προορισμών:

- 17η σε επίπεδο διεθνών αφίξεων (16η το 2009) και
- 21η σε επίπεδο εσόδων (15η το 2009).

Οι δείκτες απόδοσης της Ελλάδας του έτους 2010 σε σχέση με τις κυριότερες ανταγωνίστριες χώρες της Μεσογείου φαίνονται στον Πίνακα 2.

Στον Πίνακα 3 παρατίθεται η κατάταξη ως προς το Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας για το έτος 2010 γειτονικών προς την Ελλάδα μεσογειακών χωρών, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (Schwab 2011, Blanke and Chiesa 2011). Παρατηρούμε ότι η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού κλάδου είναι σχετικά υψηλή (29^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη) συγκριτικά με τη θέση που καταλαμβάνει η χώρα στο Γενικό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (83^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη), είναι σχετικά χαμηλή αποτιμώμενη σε όρους διεθνών συγκρίσεων και σε σχέση με τη δυναμική που θεωρητικά έχει ο τουρισμός για την ανάκαμψη της χώρας.

Πίνακας 3: Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού και επιλεγμένων διεθνών ανταγωνιστών

	Ισπανία	Κύπρος	Ιταλία	Ελλάδα
Δείκτης Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας (παγκόσμια κατάταξη)	8 ^η	24 ^η	27 ^η	29 ^η
Γενικός Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (παγκόσμια κατάταξη)	42 ^η	40 ^η	48 ^η	83 ^η

Πηγή: Schwab 2011, Blanke and Chiesa 2011

Μελέτη του ΣΕΤΕ (2010) αναφέρει ότι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού αποτελεί σοβαρή αδυναμία και αιτιολογείται ως αποτέλεσμα των διαρθρωτικών προβλημάτων της τουριστικής οικονομίας και της αναποτελεσματικότητας της ασκούμενης τουριστικής πολιτικής αναφορικά με τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και της διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς. Είναι σημαντικό ότι η Ελλάδα δεν έχει κατορθώσει να διατηρήσει το μερίδιο της στην παγκόσμια και Ευρωπαϊκή αγορά, παρά το γεγονός ότι υπάρχει αύξηση στον αριθμό ταξιδιών και στην περιοχή της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης. Το μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς μειώνεται από 1,74% το 2008 σε 1,6% το 2010 και αντίστοιχα μειώνεται από 3,29% σε 3,15% το μερίδιο στην Ευρωπαϊκή αγορά.

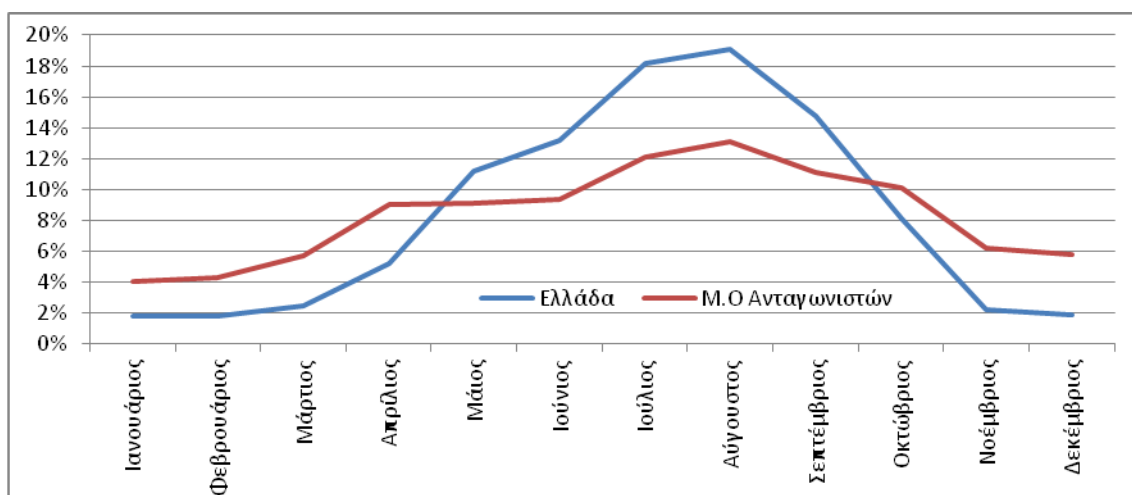
Ειδικότερα διαπιστώνονται τα εξής:

- Το βασικό κίνητρο του ταξιδιού προς την Ελλάδα εξακολουθεί να παραμένει «ο ήλιος και η θάλασσα» (sunlust). Αυτό σημαίνει ότι το ελληνικό τουριστικό προϊόν παραμένει τυπικά «μεσογειακό» και δεν έχει επιτύχει ακόμη να διαφοροποιηθεί, ώστε να αμβλύνει την

εξάρτησή του από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό και να επιμηκύνει την περίοδο ζήτησής του.

- Διατηρείται η εξάρτηση από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό, που χαρακτηρίζεται από χαμηλή τιμή πακέτου και χαμηλή συναλλαγματική απόδοση για τη χώρα - προορισμό και καθοριστική συγκέντρωση της ζήτησης στο χρόνο (υψηλή εποχικότητα) και στο χώρο (προορισμοί καθίστανται μόνο οι περιοχές που δέχονται ναυλωμένες πτήσεις).
- Εντοπίζονται ελλείψεις στη γενική υποδομή και τις μεταφορές, κυρίως περιφερειακά αεροδρόμια, αλλά και οδικό δίκτυο, λιμάνια, κατάσταση σιδηροδρόμων, ακτοπολιτιάς, ανυπαρξία αερομεταφορέα για ναυλωμένες πτήσεις, κ.λπ.

Μεταξύ των συγκριτικών «μειονεκτημάτων» του τουρισμού της Ελλάδας ως προς τις τουριστικά ανταγωνίστριες χώρες είναι η εποχικότητά του. Όπως προαναφέρθηκε, η τουριστική κίνηση στην Ελλάδα είναι έντονα εποχική, ενώ στο Διάγραμμα 14 διακρίνεται η εποχικότητα των ανταγωνιστριών χωρών. Μέχρι σήμερα, οι προσπάθειες που έχουν γίνει δεν έχουν αποδώσει και κατά συνέπεια πρέπει να αναληφθούν σημαντικές δράσεις για την άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού, αλλά και για την αντιμετώπιση της υψηλής συγκέντρωσης της τουριστικής προσέλευσης σε συγκεκριμένες περιοχές της ελληνικής επικράτειας.

Διάγραμμα 14: Σύγκριση εποχικότητας τουριστικής ζήτησης μεταξύ Ελλάδας και Μ.Ο ανταγωνιστριών χωρών για το έτος 2009

Πηγή: ΣΕΤΕ - Επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ, Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, Instituto de Estudios Turísticos (Ισπανία), State Institute of Statistics (Τουρκία), Ministry of Tourism (Αίγυπτος), Turismo de Portugal (Πορτογαλία)

Η ανάγκη επέκτασης της τουριστικής περιόδου έχει γίνει αντιληπτή από τους αρμόδιους φορείς και πλέον άρχισαν σχετικές προσπάθειες με στόχο τη δωδεκάμηνη τουριστική δραστηριότητα και τη γεωγραφική διάχυσή της. Αυτό επιδιώκεται δια μέσου της διαφοροποίησης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, της βελτίωσης της τουριστικής ελκυστικότητας περιοχών που κατέχουν τουριστικούς πόρους κατάλληλους για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και με την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων αναψυχής, ώστε να μειωθεί η μηνιαία διακύμανση της πληρότητας και να επεκταθεί η τουριστική περίοδος.

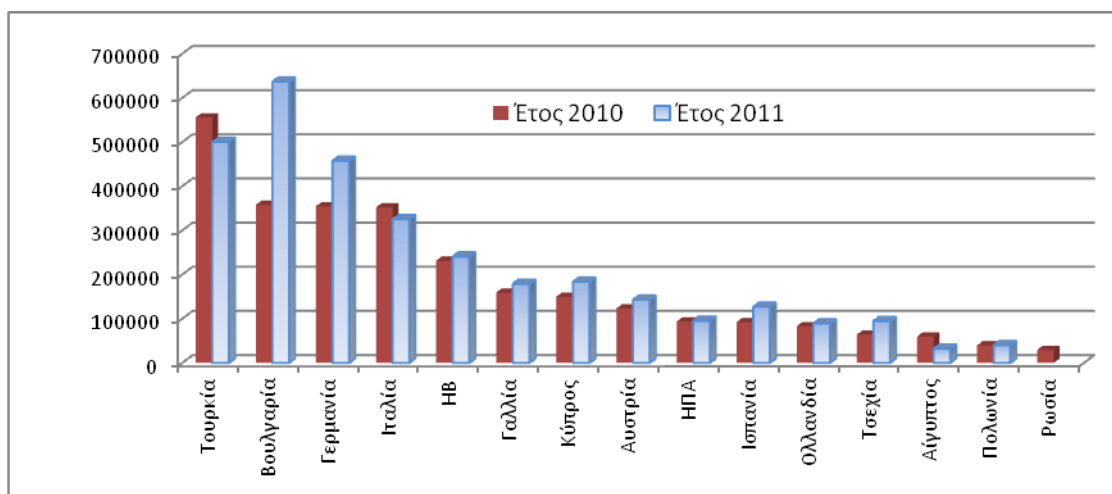
Τα βασικά χαρακτηριστικά και η διαφοροποίηση των ειδικών ή εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε σχέση με το μαζικό τουρισμό σχετίζονται με την ποικιλία τους και το γεγονός ότι αφορούν τουρίστες κάθε οικονομικής στάθμης, με δυνατότητα δυναμικής προσαρμογής στις

προτεραιότητες και τις απαιτήσεις τους. Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβάλλει στον περιορισμό της εποχικότητας, μέσω της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και στην ποιοτική αναβάθμιση μέσω του εμπλουτισμού του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

Ενδεικτικές ειδικές - εναλλακτικές μορφές τουρισμού με μεγάλο ενδιαφέρον και δυνατότητες ανάπτυξης στην Ελλάδα αποτελούν οι:

- Τουρισμός Υγείας και Ευεξίας και Ιαματικός Τουρισμός / Θερμαλισμός.
- Συνεδριακός Τουρισμός
- Θαλάσσιος Τουρισμός (Τουρισμός Κρουαζιέρας, Γιώτινγκ, κ.ά.)
- Αθλητικός Τουρισμός (διάφορα αθλήματα αναψυχής)
- Τουρισμός Γαστρονομίας
- Θρησκευτικός Τουρισμός κ.ά

Κατά την εκτίμησή μας και σύμφωνα με τα υφιστάμενα στατιστικά στοιχεία, δεν έχει γίνει επαρκής αξιοποίηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης των ειδικών - εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ειδικά σε ότι αφορά την προσέλκυση επισκεπτών από το εξωτερικό. Έτσι, εμφανίζονται σημαντικές καθυστερήσεις στην υλοποίηση πολλών δράσεων που έχουν προταθεί στις διάφορες μελέτες τουριστικής ανάπτυξης που έχουν εκπονηθεί τα τελευταία 15 χρόνια. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι ο τουρισμός υγείας - ευεξίας - ιαματικός, παρά το γεγονός ότι αποτελεί από το έτος 2007 άξονα προτεραιότητας και εντάσσεται στις κατηγορίες για τις οποίες θα έπρεπε να αναληφθούν ενέργειες προώθησης τους, στην πράξη δεν έχουν αναληφθεί ακόμα συγκεκριμένες, εξειδικευμένες και στοχευμένες ενέργειες.

Διάγραμμα 15: Εξερχόμενος Τουρισμός από την Ελλάδα - Greece Outbound Tourism

Πηγή: ΣΕΤΕ (2011), ΣΕΤΕ (2012)

Η εμφανής αδυναμία για ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, κρίνουμε ότι είναι αποτέλεσμα των καθυστερήσεων στην αναμόρφωση και εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου που διέπει αυτές τις μορφές τουρισμού. Επιπλέον, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα οφείλεται στη γενικότερη οργάνωση και συγκεκριμένα σε ελλείψεις υποδομών ή ειδικών εγκαταστάσεων και σε αδυναμίες προσέλκυσης επενδυτών.

Ένα άλλο θέμα που έμμεσα αφορά την τουριστική ανάπτυξη σχετίζεται με τον αριθμό των εξερχόμενων τουριστών από την Ελλάδα. Στο Διάγραμμα 15 απεικονίζεται ο αριθμός αυτός για τα έτη 2010 και 2011. Όπως παρατηρούμε, η Τουρκία και η Βουλγαρία είναι οι χώρες με το μεγαλύτερο

αριθμό ελλήνων επισκεπτών, γεγονός που αιτιολογείται με το μικρότερο κόστος μετάβασης στις δυο χώρες, αλλά και τις μικρότερες τιμές των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών και προϊόντων σε σχέση με τις ευρωπαϊκές χώρες που ακολουθούν στην κατάταξη.

Οι προοπτικές εξέλιξης του τουρισμού στην Ελλάδα

Η μείωση της τουριστικής κίνησης προς την Ελλάδα, αλλά και προς άλλες χώρες μετά το έτος 2007 δεν είναι ασύνδετη με τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση της περιόδου αυτής. Οι μεταβολές της περιόδου αυτής συνδέονται τόσο με τον αριθμό των τουριστικών επισκέψεων, όσο με την τουριστική καταναλωτική δαπάνη. Είναι ευνόητο ότι, τα γενικότερα δομικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τον τουριστικό κλάδο στην Ελλάδα επηρεάζουν δυσμενώς τη δραστηριότητά του σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ενώ τα αποτελέσματά της εκτείνονται και επηρεάζουν κάθε άλλον παραγωγικό τομέα με τον οποίο βρίσκεται σε λειτουργική αλληλεξάρτηση.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, ο κλάδος του τουρισμού στην Ελλάδα και σε άλλες ανταγωνίστριες χώρες βιώνει τις δυσμενείς επιδράσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Σχεδόν όλες οι χώρες την περίοδο αυτή εμφάνισαν μείωση στον αριθμό των τουριστικών επισκέψεων και των ετήσιων εισπράξεων. Ένα ιδιαίτερα αρνητικό στοιχείο για την τουριστική δραστηριότητα στην Ελλάδα ήταν το γεγονός ότι, η χώρα βρισκόταν στο επίκεντρο των μέσων μαζικής ενημερώσεως παγκοσμίως λόγω των «κινητοποιήσεων» και ταραχών που σημειώνονταν στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις και των αρνητικών σχολίων που διατυπώνονταν για τη γενικότερη οικονομική κατάσταση. Αυτό οδήγησε σε μείωση της τουριστικής αλλά και των άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων με δυσμενείς επιδράσεις στην ανεργία και τη ζημιόγωνα λειτουργία των ξενοδοχειακών και άλλων τουριστικών επιχειρήσεων (Gazoroulou, 2011).

Όσον αφορά στη Ελλάδα, για το έτος 2010 (ΣΕΤΕ, 2011):

- οι τουριστικές εισπράξεις ανήλθαν στο ποσό των 9.611 εκατ. €, έναντι 10.400 εκατ. € το έτος 2009, σημείωσαν δηλαδή μείωση 7,6%.
- η Μέση κατά Κεφαλή Τουριστική Δαπάνη στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 8,18%, δηλαδή από 697 € το 2009 σε 640 € το 2010. Η «αρνητική» αυτή μεταβολή οφείλεται στη μείωση της μέσης διάρκειας παραμονής τους, αλλά και στη συρρίκνωση του ταξιδιωτικού τους προϋπολογισμού, καθώς και στη μείωση των τιμών των τουριστικών πακέτων.

Τα μεγέθη σημείωσαν ελαφρά βελτίωση το έτος 2011, με σχετική σταθεροποίηση για το 2012. Για το έτος 2012, τα στοιχεία δείχνουν ότι:

- Ο ελληνικός τουρισμός, παρά τα γενικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει, εμφάνισε αύξηση συγκριτικά με το έτος 2010, τόσο σε επίπεδο εσόδων, όσο και σε επίπεδο διεθνών αφίξεων.
- Τα υπάρχοντα στοιχεία για το έτος 2012 δείχνουν ότι επρόκειτο για εξαιρετικά ασταθή χρονιά, που επηρεάστηκε από την διατηρούμενη διεθνή οικονομική ύφεση και τη γενικότερη πολιτική κατάσταση στις χώρες της Β. Αφρικής σε συνδυασμό με την αρνητική εικόνα που διαμορφώθηκε για την Ελλάδα στο εξωτερικό.
- Την οικονομική κρίση βίωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό οι περιοχές της χώρας με έντονη εξάρτηση από τον εσωτερικό τουρισμό. Αυτό οφείλεται στη δραματική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των Ελλήνων, με προφανείς επιδράσεις στη διαθέσιμη τουριστική δαπάνη.

Το μέλλον του ελληνικού τουρισμού είναι συνδεδεμένο με τις δράσεις που θα αναληφθούν. Οι δράσεις αυτές θα πρέπει οπωσδήποτε να αφορούν τον

εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με νέες μορφές που θα απευθύνονται τόσο στην εσωτερική όσο και στη διεθνή ζήτηση. Δεν θα πρέπει να παραμεληθεί το γεγονός ότι νέες τουριστικές αγορές εμφανίζονται, όπως η Ρωσία, η Κίνα και άλλες ανατολικές χώρες που μπορούν να αυξήσουν τη εξωτερική τουριστική ζήτηση ώστε να αντισταθμίσουν τη μείωση εγχώριας που εμφανίστηκε για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, αποτελεί πρόκληση η προώθηση συνεργασιών με όμορες χώρες και η εκμετάλλευση συμπληρωματικότητας σε ορισμένες τουριστικές δραστηριότητες. Επιπλέον, γενικά ζητήματα που αφορούν τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών και την προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις, τη βελτίωση των σχετικών δημόσιων και ιδιωτικών υποδομών, την προστασία του τουριστικού αλλά και του ευρύτερου περιβάλλοντος, την ανάδειξη νέων τουριστικών προορισμών εντός της χώρας, θα βοηθήσουν στην ενίσχυση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την αύξηση της συνολικής τουριστικής δραστηριότητας.

Πίνακας 4: Ποσοστιαία κατανομή ταξιδιών εσωτερικού τουρισμού ως προς το σύνολο των ταξιδιών στην ΕΕ-27, έτος 2010

Χώρες	Όλα τα ταξίδια διακοπών (σε χιλ.)	Εσωτερικού %	Εξωτερικού %	Χώρες	Όλα τα ταξίδια διακοπών (σε χιλ.)	Εσωτερικού %	Εξωτερικού %
EU27	1046804	77	23	LU	1240	1	99
BE	10746	24	76	HU	18404	79	21
BG	6280	91	9	MT	n.a	n.a	n.a
CZ	25735	78	22	NL	29580	47	53
DK	27788	78	22	AT	16887	50	50
DE	221407	68	32	PL	34557	85	15
EE	2630	69	31	PT	11168	90	10
IE	10638	51	49	RO	11163	94	6
EL	12159	91	9	SI	4244	44	56
ES	118931	92	8	SK	5947	60	40
FR	197653	89	11	FI	36125	85	15
IT	80799	82	18	SE	42041	78	22
CY	1783	53	47	UK	111515	91	39
LV	4114	80	20	NO	17552	66	34
LT	3270	66	34	HR	6449	76	24

Πηγή: Eurostat (2011)

Θα γίνει συνοπτική αναφορά στα μεγέθη του εσωτερικού τουρισμού στην Ελλάδα και τη σημασία τους για τη διατήρηση και αύξηση της συνολικής τουριστικής δραστηριότητας. Τα στατιστικά στοιχεία του Πίνακα 4 δείχνουν ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις τρεις χώρες της Ευρώπης με το μεγαλύτερο ποσοστό εσωτερικού τουρισμού. Έτσι, το 91% του συνολικού αριθμού ταξιδιών το έτος 2010 αφορούσαν εγχώριους προορισμούς, με ανάλογα μεγέθη από τις ανταγωνίστριες χώρες να έχουν η Βουλγαρία, η Ισπανία και η Ρουμανία. Το υψηλό ποσοστό του εσωτερικού τουρισμού αποτελεί πλεονέκτημα για την ανάπτυξη, γιατί ενισχύει το ΑΕΠ των τουριστικών περιοχών της χώρας και ταυτόχρονα περιορίζει την εκροή συναλλάγματος προς το εξωτερικό. Η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στη χώρα ενισχύει τις μετακινήσεις των ελλήνων προς εσωτερικούς τουριστικούς προορισμούς, αλλά ταυτόχρονα περιορίζει τη χρονική διάρκεια των διακοπών.

Ένα άλλο ενδιαφέρον μέγεθος με ιδιαίτερη σημασία για την επίδραση του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη είναι η μέση καταναλωτική δαπάνη των τουριστών. Στον Πίνακα 5 εμφανίζεται η μέση δαπάνη ταξιδιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το έτος 2010, ανά ταξίδι και ανά ημέρα για διακοπές σε χώρες του εξωτερικού και του εσωτερικού. Όπως παρατηρούμε

από τα στοιχεία του Πίνακα η Ελλάδα ανήκει στις χώρες με τη μικρότερη μέση καταναλωτική τουριστική δαπάνη συγκρινόμενη με τις δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες. Προηγείται μόνο χωρών της πρώην ανατολικής Ευρώπης που σαφώς έχουν χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, άρα και οι δαπάνες είναι ανάλογα μικρότερες. Η οικονομική κρίση την οποία διέρχεται η χώρα αντανακλάται στο διαθέσιμο εισόδημα και εν συνεχεία στην κατανάλωση όπου περιλαμβάνεται ο τουρισμός.

Πίνακας 5: Μέση δαπάνη ταξιδιών στην ΕΕ-27 (έτος 2010)

Χώρες	Ανά ταξίδι (€)		Ανά ημέρα (€)	
	Εσωτερικού	Εξωτερικού	Εσωτερικού	Εξωτερικού
EU27	234	737	52	81
BE	212	794	47	100
BG	131	523	34	57
CZ	66	424	18	59
DK	140	839	55	113
DE	208	762	56	86
EE	48	386	19	52
IE	165	798	54	101
EL	283	756	38	77
ES	148	839	33	87
FR	400	1060	67	109
IT	284	803	48	105
CY	126	1677	48	143
LV	28	526	13	56
LT	44	430	17	62
LU		1732		245
HU	61	274	20	39
NL	167	715	32	72
AT	362	863	97	123
PL	93	257	19	27
PT	116	780	29	90
RO	70	411	19	34
SI	110	286	38	51
SK	141	483	34	66
FI	142	765	52	129
SE	138	771	45	97
UK	249	610	72	54
NO	238	991	63	131
HR	213	443	44	64

Πηγή: Eurostat 2011

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΣΕΤΕ (2011) και ΣΕΤΕ (2012), για το έτος 2010 ο εσωτερικός τουρισμός παρουσίασε μείωση κατά 5,3% στο πρώτο 3-μηνο, αύξηση κατά 12,8% κατά τη θερινή περίοδο και μείωση κατά 11,3% στο 4-μηνο Σεπτεμβρίου - Δεκεμβρίου. Οι μεταβολές αυτές, που προφανώς είχαν ως βασική αιτία οικονομικούς λόγους, αύξησαν την εποχικότητα, εξέλιξη όχι ευμενής σύμφωνα με όσα έχουν ήδη αναφερθεί. Η μείωση συνεχίστηκε και το 2011, με μείωση των εσόδων κατά 11%, ενώ ο αριθμός ταξιδιών ήταν μειωμένος κατά 3% το 2010 και κατά 4% το 2011.

Η συνεχιζόμενη οικονομική ύφεση είναι αναμενόμενο να έχει ανάλογες αρνητικές επιδράσεις στον εγχώριο τουρισμό για το έτος 2013, και σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των τουριστικών πρακτόρων και των επαγγελματιών του εν λόγω χώρου οι απώλειες στην τουριστική δραστηριότητα που οφείλεται στον εσωτερικό τουρισμό θα συνεχιστούν. Οι απώλειες αυτές αναμένεται να ισοσκελιστούν από την αύξηση του εξωτερικού τουρισμού, ο οποίος σύμφωνα με τις προβλέψεις θα εμφανίσει θεαματική αύξηση και ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών θα υπερβεί κάθε προηγούμενο όριο.

Οι αρνητικές μεταβολές στον εσωτερικό τουρισμό έχουν αρνητική επίδραση σε εκείνες τις τουριστικές περιοχές της χώρας που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη «εξάρτηση» από τον εγχώριο τουρισμό. Οι περιοχές αυτές είναι λιγότερο «ελκυστικές» στη διεθνή τουριστική αγορά, ενώ διακρίνονται για την ποικιλία των τουριστικών πόρων που διαθέτουν. Δεν αφορούν μόνο το μαζικό τουρισμό, αλλά τουρισμό της χειμερινής περιόδου και συνεπώς περιοχές με σχετικές υποδομές (χιονοδρομικά κέντρα κ.λ.π.) Επιπλέον, αφορούν βραχυχρόνια ταξίδια (short break) εντός της χώρας και συνδέονται με τον θρησκευτικό - προσκυνηματικό τουρισμό (Πολύζος, 2010).

Η θέση της Θεσσαλίας στον τουριστικό χάρτη της χώρας

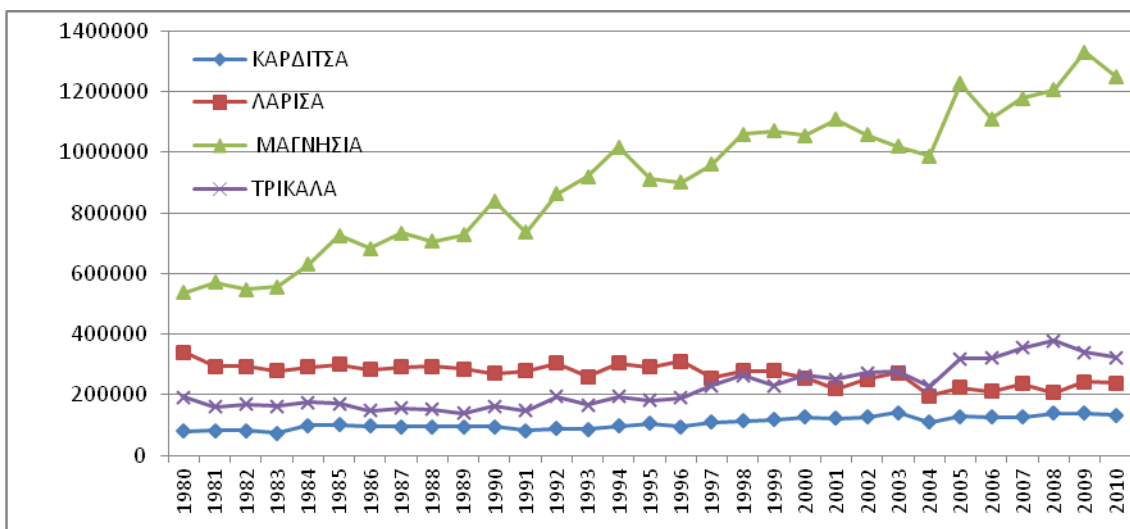
Η Περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζει μια αρκετά ενδιαφέρουσα πορεία αναφορικά με την τουριστική της δραστηριότητα. Παρά το γεγονός ότι δεν θεωρείται κύριος τουριστικός προορισμός στη χώρα, ούτε ο τουριστικός τομέας έχει ανάλογη συμβολή στη διαμόρφωση του ΑΕΠ όπως σε άλλες περιοχές της χώρας (μόλις υπερβαίνει το 5% για το έτος 2009), η Περιφέρεια Θεσσαλίας έχει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία παρατίθενται στη συνέχεια (ΕΟΤ 2003, Περιφέρεια Θεσσαλίας 2007).

Καταρχάς, η τουριστική ανάπτυξη στη Θεσσαλία διακρίνεται για τα ανομοιογενή χαρακτηριστικά της, τα οποία διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν τεσσάρων διαφορετικών τύπων υπο-περιοχές, ανάλογα με την τουριστική τους επισκεψιμότητα:

- Ωριμες περιοχές, υψηλής αναγνωρισιμότητας και τουριστικής «ελκυστικότητας» για επισκέπτες κυρίως από το εξωτερικό, όπως είναι τα νησιά των Σποράδων, το Πήλιο και τα Μετέωρα. Η φήμη τους είναι διεθνής και προσελκύουν επισκέπτες από όλο τον κόσμο, ενώ «σηκώνουν» το κύριο βάρος στη διαμόρφωση της τουριστικής επισκεψιμότητας της Θεσσαλίας.
- Δυναμικές περιοχές, που τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτύξει μια καλή παρουσία, κυρίως όμως στον εγχώριο τουρισμό όπως είναι η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα, τα αστικά κέντρα, η ορεινή περιοχή του Περιοιού και τα παράλια της Λάρισας. Οι περιοχές αυτές δεν είναι αναγνωρίσιμες στο διεθνή τουρισμό.
- Χαμηλής ανάπτυξης περιοχές, όπου υπάρχει μια υποτυπώδης τουριστική δραστηριότητα, αλλά πολύ μικρής εμβέλειας σε αρχικά στάδια ανάπτυξης, όπως είναι τα παράλια της περιοχής του Αλμυρού, το όρος Όθρυς, η περιοχή της Αργιθέας, η περιοχή της Ελασσόνας και των Χασίων.
- Αναξιοποίητες περιοχές με σχεδόν μηδενική παρουσία του τουρισμού, όπως είναι η περιοχή του θεσσαλικού κάμπου, όπου η κυρίαρχη παραγωγική δομή με έμφαση στον πρωτογενή τομέα δεν μπορεί να αλλάξει.

Η παραπάνω ταξινόμηση των περιοχών της Θεσσαλίας ανάλογα με τα τουριστικά χαρακτηριστικά τους δίνει μια συνοπτική εικόνα, η οποία στην πραγματικότητα μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί μια μικρογραφία της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας. Έτσι, υπάρχουν: (α) περιοχές με έντονα εποχικό μαζικό τουρισμό της κυρίαρχης μορφής «ήλιος - θάλασσα», όπως είναι οι Σποράδες, (β) «πυρήνες» προσέλκυσης τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος με μεγαλύτερη διασπορά στο χρόνο όπως είναι τα Μετέωρα, (γ) περιοχές εξειδικευμένου τουρισμού όπως είναι τα χιονοδρομικά κέντρα που προσελκύουν μόνο εγχώριους επισκέπτες, (δ) ενδιαφέρουσες αλλά οριακά αξιοποιημένες περιοχές όπως είναι η Λίμνη Πλαστήρα.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα ταξινόμηση σχετίζεται με την παρουσία 2^{ης} ή εξοχικής κατοικίας, η οποία προφανώς συνδέεται με την αναψυχή και τον εγχώριο τουρισμό. Με βάση το κριτήριο αυτό, υπάρχουν στην Περιφέρεια Θεσσαλίας περιοχές με: (α) έντονη την παρουσία 2^{ης} κατοικίας και όχι τόσο εμφανή τουριστική υποδομή, όπως είναι τα παράλια της Λάρισας, (β) περιοχές μικτής ανάπτυξης, όπως κυρίως είναι το Πήλιο με ταυτόχρονη παρουσία τουριστικής υποδομής, 2^{ης} κατοικίας, αλλά και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων - κυρίως αγροτική παραγωγή - περιοχή που επίσης έχει διασπορά επισκεπτών όλο τον χρόνο. Τέλος, σημειώνεται ότι με την τουριστική δραστηριότητα συνδέονται τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, που ανάλογα με την δυναμική του καθενός μπορούν ή έχουν αναπτύξει τουριστική δραστηριότητα αστικού τύπου με εκδηλώσεις, δραστηριότητες, συνέδρια κλπ, τα οποία όμως δεν γίνονται σε τακτική βάση και δεν έχουν σημαντική διεθνή προβολή με ελάχιστες εξαιρέσεις.

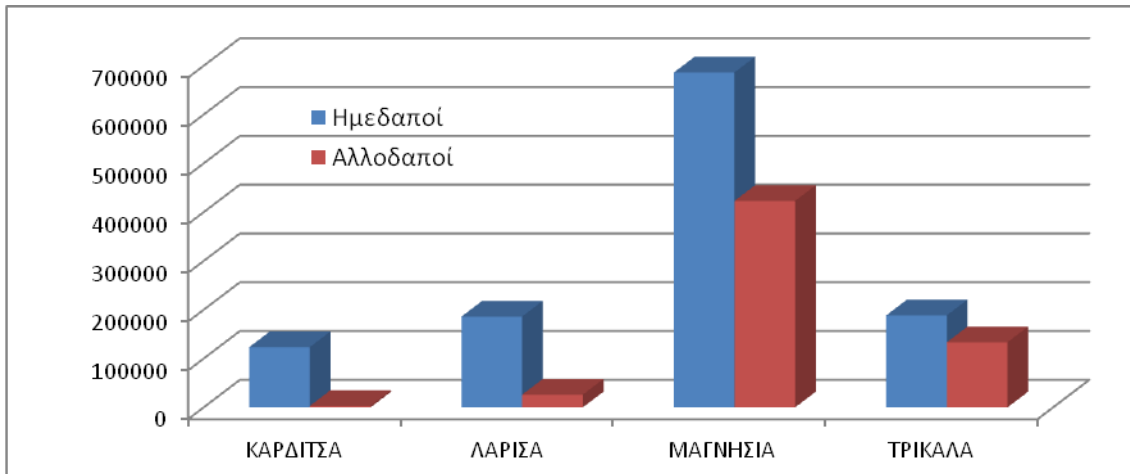

Διάγραμμα 15: Η εξέλιξη των διανυκτερεύσεων σε Ξενοδοχειακά καταλύματα για την περίοδο 1983-2010 στους Θεσσαλικούς νομούς

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Επετηρίδες τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Αναφορικά με την εξέλιξη του αριθμού των επισκεπτών της Θεσσαλίας, αλλά και τη διαφοροποίηση της τουριστικής ελκυστικότητας μεταξύ των νομών της Περιφέρειας, τα σχετικά μεγέθη αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 15. Από το Διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι, ο νομός που εμφανίζει αύξηση των επισκεπτών είναι ο νομός Μαγνησίας, ενώ οι υπόλοιποι νομοί εμφανίζουν διαχρονικά σταθερότητα. Γενικότερα, η συνολική εικόνα μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενθαρρυντική για το νομό Μαγνησίας και απογοητευτική για τους υπόλοιπους νομούς.

Ο νομός Μαγνησίας στην περίοδο 1983-2010 περίπου 3-πλασίασε τον αριθμό των επισκεπτών, ενώ οι μεταβολές στους άλλους νομούς είναι μικρές ή οριακές. Συγκεκριμένα, ο νομός Τρικάλων περίπου 2-πλασίασε τον αριθμό των επισκεπτών, ο νομός Καρδίτσας εμφάνισε μια αύξηση μόλις 30%, ενώ ο νομός Λάρισας μείωσε τον αριθμό των επισκεπτών. Η σημαντικότερη όμως παρατήρηση είναι ότι, με κριτήριο τον αριθμό των συνολικών ετήσιων διανυκτερεύσεων ο νομός Μαγνησίας κατέχει περίπου το 65% της συνολικής επισκεψιμότητας της Περιφέρειας, ενώ οι άλλοι νομοί μοιράζονται το υπόλοιπο 35%. Επιπλέον, με βάση την εξέλιξη των διανυκτερεύσεων στους νομούς κρίνουμε ότι, η προοπτική της τουριστικής δραστηριότητας, με εξαίρεση το νομό Μαγνησίας, δεν είναι ιδιαίτερα ευοίωνη. Αναφορικά με τη μέση ετήσια πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην περιφέρεια Θεσσαλίας, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. αυτή είναι περίπου 38-42%, ενώ οι αντίστοιχες τιμές για το σύνολο της χώρας κυμαίνονται από 55 έως 60%.

Διάγραμμα 16: Η σύνθεση των επισκεπτών στα Ξενοδοχειακά καταλύματα στους Θεσσαλικούς νομούς το έτος 2006.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Επετηρίδες τουρισμού, ίδια επεξεργασία

Στο Διάγραμμα 16 εμφανίζεται η διάκριση των επισκεπτών των Θεσσαλικών νομών σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς. Στο διάγραμμα μπορούμε να διακρίνουμε ότι οι εξωστρεφείς νομοί είναι οι Μαγνησίας και Τρικάλων, ενώ οι επισκέπτες των νομών Λάρισας και Καρδίτσας είναι στην πλειονότητά τους ημεδαποί.

Γενικότερα, συγκρινόμενη η Περιφέρεια Θεσσαλίας με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας εμφανίζεται με μικρή κατά μέσο όρο τουριστική ελκυστικότητα. Οι υψηλές τιμές του νομού Μαγνησίας ανεβάζουν το μέσο όρο στα τουριστικά στατιστικά μεγέθη της Περιφέρειας, δεδομένου ότι η επισκεψιμότητα των άλλων νομών είναι ιδιαίτερα χαμηλή ως προς τον εθνικό μέσο όρο. Η χαμηλές τιμές της τουριστικής επισκεψιμότητας των περιοχών της Θεσσαλίας οφείλεται στη χαμηλή της τουριστική ανταγωνιστικότητα, παρά το γεγονός ότι κατέχει σημαντικούς και ενδιαφέροντες τουριστικούς πόρους, η οποία μπορούμε να πούμε ότι οφείλεται στους εξής παράγοντες:

- Η Περιφέρεια συνολικά χαρακτηρίζεται από χαμηλή αναγνωρισιμότητα, παρά το γεγονός ότι κάποιες περιοχές της διαθέτουν ισχυρή εικόνα στην τοπική και τη διεθνή τουριστική αγορά. Η Περιφέρεια διαθέτει αξιόλογους τουριστικούς πόρους, οι οποίοι εκτιμούμε είναι ικανοί να αποτελέσουν το υπόβαθρο για την ενίσχυση όλων των μορφών τουρισμού και να βοηθήσουν στην περαιτέρω τουριστική ανάπτυξή της.
- Μέχρι σήμερα οι οργανωτικές προσπάθειες που καταβλήθηκαν για τη δημιουργία ενός «τουριστικού πακέτου» ήταν περιορισμένες έως ανύπαρκτες. Η ποικιλία των τουριστικών πόρων της Περιφέρειας βοηθά στη ενοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων και τη δημιουργία ενός ή περισσότερων «τουριστικών πακέτων», που να περιλαμβάνουν διάφορες περιοχές της Περιφέρειας και θα επιδιώξουν παράλληλα με την ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού την ανάδειξη άλλων μορφών τουρισμού.
- Στο επίπεδο της οργανωμένης προώθησης των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων της Περιφέρειας, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια αναλήφθηκαν κάποιες πρωτοβουλίες από την Περιφερειακή και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, υπάρχει έλλειψη μιας σαφούς και αποτελεσματικής πολιτικής τουριστικού marketing. Η συνεργασία των Αυτοδιοικητικών Αρχών με τους θεσμικούς φορείς ή τους επαγγελματίες του τουριστικού χώρου μπορεί να αλλάξει τη συνολική εικόνα της Περιφέρειας προς την εγχώρια, αλλά κυρίως τη διεθνή τουριστική αγορά.

- Η Περιφέρεια, παρά το γεγονός ότι βρίσκεται στο κέντρο της χώρας, δεν έχει ικανοποιητική προσπελασιμότητα προς τις τουριστικές αγορές του εξωτερικού. Η οδική σύνδεση της Δυτ. Θεσσαλίας με την υπόλοιπη χώρα δεν είναι ικανοποιητική, ενώ τα δύο αεροδρόμια (Σκιάθος και Αγχιάλος) κατέχουν έκκεντρη γεωγραφικά θέση προς τις άλλες περιοχές της Περιφέρειας.

Υστερα από τη σύντομη ανάλυση των χαρακτηριστικών του τουρισμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, ο κλάδος του τουρισμού έχει προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης στην Περιφέρεια. Αυτό απαιτεί ανάληψη συγκεκριμένων και στοχευμένων δράσεων, οι οποίες θα αφορούν ενίσχυση των υφιστάμενων και την ανάδειξη νέων τουριστικών πόρων, την προώθηση νέων μορφών τουρισμού με συμπληρωματική δράση προς την παραδοσιακή μορφή και την ανανέωση του υφιστάμενου συνολικού αναπτυξιακού τουριστικού προτύπου και την «εμπλοκή» των υπολοίπων παραγωγικών τομέων της οικονομίας με την τουριστική δραστηριότητα για την ενίσχυση των τιμών των πολλαπλασιαστών εισοδήματος και απασχόλησης.

Συμπεράσματα

Στη εργασία αυτή επιδιώχθηκε μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών του τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, την εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 1980-2010 και τη θέση της Περιφέρειας Θεσσαλίας στον τουριστικό χάρτη της χώρας. Από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν προκύπτει ότι, σε γενικές γραμμές οι ελληνικές περιφέρειες παρουσιάζουν διάφορες τάσεις εξέλιξης της τουριστικής δραστηριότητας στην εν λόγω χρονική περίοδο, με τις περισσότερες να εμφανίζουν τάσεις σταθεροποίησης τα τελευταία χρόνια. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς σε μια περίοδο κατά την οποία η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της συνολικής ανταγωνιστικότητας και στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

Αξιολογώντας τη σχετικά ικανοποιητική πορεία του τουρισμού στην Ελλάδα, κρίνουμε ότι, παρά τη σχετικά μικρή πτώση που εμφάνισε την τελευταία δεκαετία, διατηρεί την ανταγωνιστικότητά του ως προς τις άλλες τουριστικά ελκυστικές χώρες. Επιπλέον, εκτιμούμε ότι υπάρχουν προϋποθέσεις για την εξασφάλιση ανοδικής πορείας στο μέλλον και τη δυνατότητά του να κινηθεί σε ένα νέο κύκλο ανάπτυξης τόσο σε εθνική όσο και σε περιφερειακή κλίμακα.

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει για την Ελλάδα βασικό μοχλό εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης, σε μια κρίσιμη περίοδο, υπό την προϋπόθεση ότι θα υιοθετηθεί μια ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική με μακροχρόνια προοπτική και με σταθερό πλαίσιο εφαρμογής. Η πολιτική αυτή θα πρέπει να επιδιώκει την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών περιοχών δια μέσου του εμπλουτισμού του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος, τη λειτουργική σύνδεση του τουριστικού κλάδου με τους άλλους παραγωγικούς κλάδους και την αύξηση των πολλαπλασιαστών εισοδήματος και απασχόλησης. Οι επιδιώξεις αυτές είναι στενά συνδεδεμένες με την υιοθέτηση των αρχών της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, την εκπόνηση στρατηγικών σχεδίων marketing για την αποτελεσματική προώθηση των τουριστικών προϊόντων, καθώς και η αναβάθμιση του μοντέλου τοπικής διακυβέρνησης του τουρισμού.

Εν κατακλείδι, το υπόδειγμα της τουριστικής ανάπτυξης που έχει επικράτησε στην Ελλάδα, έχει ακόμη σημαντικά περιθώρια βελτίωσης προσαρμοζόμενο στις διεθνείς προδιαγραφές και τις απαιτήσεις του κλάδου. Οι εξελίξεις της τελευταίας περιόδου δείχνουν ότι υπό την

αυξανόμενη πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού το υπόδειγμα είναι όλο και λιγότερο επαρκές για να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα και την περαιτέρω ικανοποιητική ανάπτυξη του κλάδου.

Βιβλιογραφία

- Blanke, J. & Chiesa, T. (2011), *"The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011"*, Geneva: World Economic Forum
- Eurostat, (2011), *"Domestic Tourism"*, Report 49/201, Luxembourg: European Union
- Gazopoulou, H (2011), "Assessing the impact of terrorism on travel activity in Greece", BANK OF GREECE, Working Paper, Athens
- Polyzos, S. Sdrolias, L. (2006), "Strategic Method of Confrontation of Tourist Competition: The Case of Greece", *Journal of Travel and Tourism Research*, **6**(1), 12-28
- Polyzos, S. Arabatzis, G. Tsiantikoudis S. (2007), "The Attractiveness of Archaeological Sites in Greece: A Spatial Analysis", *International Journal of Tourism Policy and Research*, **1**(3), 246-266
- Schwab, K. (2011), *"The Global Competitiveness Report 2010-2011"*, Geneva: World Economic Forum
- World Travel and Tourism Council - WTTC (2012), *"Economic Impact"*, World, UK
- Ανδριώτης, Κ. (2005), *"Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός"*, Αθήνα: Εκδόσεις: Σταμούλης
- ΕΛ.ΣΤΑΤ, (διάφορα έτη), *"Στατιστικές επετηρίδες τουρισμού"*, Αθήνα
- ΕΣΥΕ, (1995), *"Στατιστική του τουρισμού"*, Έτη 1991-1993, Αθήνα
- ΕΟΤ, (2003), *"Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας"*, Αθήνα 2003
- Mc Kinsey & Company (2011), *"Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά. Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας"*, Αθήνα (www.mckinsey.gr)
- Περιφέρεια Θεσσαλίας (2007), *"ΕΠ Θεσσαλία - Στερεά Ελλάδα - Ήπειρος"*, Επίσημη Έκδοση, Αθήνα 2007
- Πολύζος, Σ. (2002), "Ανάλυση Παραγόντων Επιρροής και Εμπειρική Διερεύνηση των Εσωτερικών Τουριστικών Ροών στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ*, **18-19**, 87-108
- ΣΕΤΕ, (2010), *"Ελληνικός Τουρισμός 2020: Πρόταση για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο"*, Αθήνα
- Πολύζος, Σ. (2010), "Θρησκευτικός Τουρισμός στην Ελλάδα: Χωρική ανάλυση και συμβολή στην ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών» στο: επιμ Γ. Αραμπατζής, *«Ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών»*, Περιοδική έκδοση του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, 76-92
- Πολύζος, Σ. (2011), *"Περιφερειακή Ανάπτυξη"*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική
- ΣΕΤΕ, (2011), *"Ελληνικός Τουρισμός, Στοιχεία και Αριθμοί"*, Αθήνα
- ΣΕΤΕ, (2012), *"Ελληνικός Τουρισμός, Στοιχεία και Αριθμοί"*, Αθήνα
- Τσάρτας, Π. (2010), *"Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη"*, Αθήνα: Κριτική
- ΥΠΕΧΩΔΕ, (2003), *"Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας"*, ΦΕΚ Β' 1484 10/10/2003, Αθήνα
- ΥΠΕΧΩΔΕ, (2009), *"Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό"*, ΦΕΚ Β' 1138 11/06/2009, Αθήνα
- ΣΕΤΕ, (2010b), *"Η σημασία του τουρισμού για την Ελληνική οικονομία / κοινωνία"*, Μελέτη που εκπονήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Χίος